

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 316

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2025.106.4>

Л. В. БАРЗЕНКОВА-МЯСНІКОВА

кандидат соціологічних наук

Ф. С. ХРУСТАЛЬОВ

кандидат соціологічних наук, доцент

Класичний приватний університет

РОЛЬ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО КАПІТАЛУ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ПОЛЬЩІ (НА ПРИКЛАДІ М. ТОРУНЬ)

Стаття присвячена аналізу соціокультурного капіталу українських біженців у польському місті Торунь. Зазначено, що інтеграція українських військових мігрантів в польське соціальне середовище є багатограним і динамічним процесом, який залежить від взаємодії багатьох факторів.

На прикладах демонструється, як саме складові соціокультурного капіталу біженців діють в конкретному соціумі міста Торунь.

По-перше, соціальні мережі відіграють вирішальну роль у створенні середовища підтримки для біженців. Через такі платформи, як група «Українці в Торуні», люди отримують доступ до життєво важливої інформації, допомоги та контактів. Цей елемент соціокультурного капіталу допомагає адаптуватися до нових умов і знижує рівень стресу.

По-друге, доступ до ресурсів і підтримки значно полегшує інтеграцію, але водночас виявляє нерівності у можливостях. Перевантажені соціальні системи, обмежена кількість житла та недостатня координація зусиль залишаються головними викликами для міста.

По-третє, довіра й взаємодія між біженцями та місцевими жителями є ключовими аспектами успішної інтеграції. Проте існують випадки упередженого ставлення та труднощі в спілкуванні, які вимагають подальшої роботи для зміцнення міжкультурного діалогу.

По-четверте, самоорганізація біженців демонструє їхню здатність вирішувати спільні проблеми й зберігати культурну ідентичність. Водночас недоліки в координації зусиль підкреслюють потребу в єдиній структурі для підтримки таких ініціатив.

Нарешті, культурна адаптація відбувається через мову, взаємне збагачення традицій та участь у місцевих заходах. Однак відчуття ізоляції й упередження залишаються бар'єрами на цьому шляху.

Робиться висновок, що попри труднощі, досвід українських біженців у Торуні є прикладом того, як соціокультурний капітал може сприяти створенню гармонійного багатокультурного середовища. Місцеві ініціативи, підтримка громади та активність самих біженців є важливими кроками на шляху до успішної інтеграції.

Ключові слова: українські біженці, Польща, місто Торунь, соціокультурний капітал, культурна адаптація, самоорганізація біженців, соціальні мережі.

Постановка проблеми. З початку повномасштабної війни в Україні у 2022 році мільйони громадян України були змушені покинути свої домівки та шукати притулку в інших країнах. Польща, як найближчий сусід, прийняла значну кількість біженців, надаючи їм підтримку на різних рівнях. Місто Торунь стало однією з точок розміщення біженців. За останніми даними на 2025 рік, у Торуні проживає понад 10 тисяч біженців з України, що становить близько 3% від загального населення міста. Основна хвиля прибуття припала на 2022–2023 роки, проте у 2024 році спостерігалось стабілізування потоку нових біженців. Додатково варто зазначити, що біженці вносять свій внесок у розвиток місцевої економіки, створюючи робочі місця та ініціюючи культурні заходи. Проте їх адаптація супроводжується низкою труднощів, які потребують подальшого дослідження. Одним з факторів, що обумовлює адаптацію є соціокультурний капітал біженців.

Завдання статті – дослідити роль соціокультурного капіталу у процесі адаптації українських біженців в Польщі.

Методи дослідження: контент аналіз відкритих чатів мігрантів, спостереження волонтерів та співробітників гуманітарних організацій, а також інтерв'ю із самими біженцями. Було виділено ключові категорії для аналізу, зокрема соціальні зв'язки, довіра, доступ до ресурсів та культурна адаптація.

Огляд соціологічної літератури з проблем ролі соціокультурного капіталу в адаптації біженців. Теорія соціокультурного капіталу, яка розроблена П'єром Бурд'є, припускає, що доступ до ресурсів, заснованих на соціальних мережах, культурних знаннях та навичках, є ключовим для успішної адаптації в новому соціумі [1]. Бурд'є визначає соціальний капітал як «сукупність реальних або потенційних ресурсів, пов'язаних із володінням стійкою мережею більш-менш інституціоналізованих відносин взаємного знайомства та визнання» [1]. Він підкреслював значущість таких аспектів, як наявність та стан соціальних мереж, капітал довіри, взаємини в межах інституцій, таких як церква чи громадські організації. Інші дослідження, зокрема роботи Роберта Патнема[2], підкреслюють важливість довіри та взаємодії між членами спільноти як ключових елементів соціального капіталу. Проблемам біженців присвячена низка робіт польських науковців. Стаття «The Challenges of Integrating Ukrainian Economic Migrants and Refugees in Poland»,

опублікована у 2023 році, представляє дослідження, проведене Технологічним університетом Ополь, та обговорює проблеми інтеграції українських мігрантів та біженців у Польщі [3]. Звіт, опублікований у 2023 році, “Poles and Ukrainians – the challenges of integrating refugees”, аналізує поведінкові бар’єри, які можуть перешкоджати інтеграції українських біженців у Польщі, та пропонує заходи щодо їх подолання [4].

Виклад основного матеріалу. Досвід інтеграції українських біженців у Польщі демонструє, як різні аспекти соціокультурного капіталу можуть сприяти або, навпаки, ускладнювати адаптацію [3].

Соціальні мережі та зв’язки. У чаті «Українці в Торуні» [5] налічується понад 4300 учасників, що свідчить про широку мережу підтримки. У групі функціонують рубрики, такі як взаємодопомога, пошук житла, робота, обмін досвідом, медичні консультації. Наприклад, обговорення в чатах допомагають знаходити лікарів, вирішувати бюрократичні питання або влаштовувати дітей до школи. Так, одна з учасниць розповіла: «Ми приїхали без знання мови, але саме через чат знайшли хорошого стоматолога для дитини, а пізніше й педіатра». Інший приклад: користувач звернувся за допомогою в пошуку житла, і того ж дня знайшов тимчасове розміщення через рекомендації інших учасників. В чаті також організовуються заходи для сімейного дозвілля та освітні програми. Наприклад, було ініційовано зустріч на тему «Роль української культури в Польщі», у якій взяли участь понад 50 сімей. Ще один випадок описала учасниця чату: «Через групу ми дізналися про майстер-клас зі створення українських оберегів, що стало чудовою можливістю для нас і наших дітей відчувати зв’язок з батьківщиною». Такі дії зміцнюють зв’язки між учасниками спільноти, формуючи відчуття підтримки та приналежності.

Проте не всі біженці можуть скористатися такими мережами через брак цифрових навичок чи наявності мовного бар’єру. Крім того, є повідомлення про випадки шахрайства у групах, що підриває довіру до таких платформ.

Ресурси та підтримка. Українські біженці в Торуні часто спираються на допомогу польських волонтерів, місцевих жителів та організацій, таких як «Фонд Добра для Добра». Наприклад, цей фонд організував понад 30 освітніх заходів у 2024 році, включаючи мовні курси та тренінги з працевлаштування.

Олена К., біженка з Харкова, ділиться: «Курси польської мови від фонду допомогли мені подолати мовний бар’єр і знайти роботу в місцевому кафе».

Додатково волонтери організовують роздачу продуктів і речей першої необхідності. Як зазначила Дарія О.: «Коли ми приїхали, у нас не було нічого. Польська сім’я прихистила нас і допомогла продуктами, поки ми не змогли стати на ноги».

Крім того, для дітей організовуються освітні програми. У 2023 році у Торуні запустили проєкт «Шкільна підтримка», в рамках якого українські діти отримують додаткові уроки польської мови. За словами керівника ініціативи, це допомагає учням швидше адаптуватися до навчання в польських школах.

Проте доступ до ресурсів часто є нерівномірним. Мешканці гуртожитків для біженців скаржаться на перевантаження закладів та обмежений доступ до медичної допомоги. Наприклад, у одній з міських лікарень у 2024 році кількість записів до лікарів зросла на 20%, що ускладнює надання своєчасної допомоги.

Залишаються проблеми з житлом. Багато біженців стикаються зі складнощами пошуку довгострокового житла через високий попит і обмежену кількість соціальних квартир.

Політичні зміни. У жовтні 2024 року польський уряд ухвалив рішення тимчасово призупинити право на притулок, мотивуючи це необхідністю уникнення зловживань із боку російських та білоруських режимів. Це рішення мало значні наслідки для новоприбулих біженців, ускладнивши їм доступ до легального статусу та соціальних гарантій [4].

Такі зміни викликали занепокоєння у громадському й міжднародному середовищі. Наприклад, у Торуні відбулися кілька мирних демонстрацій на підтримку прав біженців, організованих місцевими активістами та правозахисними групами. Дарія Л., яка брала участь в акціях, зазначила: «Ми хочемо, щоб наші голоси були почуті, адже нові правила створюють бар'єри для воз'єднання родин».

Обмеження на отримання статусу також вплинули на інтеграцію.

Біженці, які опинилися в невизначеному юридичному стані, зіштовхнулися зі складнощами в доступі до медицини, освіти та працевлаштування. Наприклад, Олександр М. із Запоріжжя розповів, що через юридичні перешкоди не міг офіційно влаштуватися на роботу протягом кількох місяців, що значно ускладнило фінансову стабільність його родини.

Крім того, такі політичні рішення загострили дискусії про ставлення до біженців у польському суспільстві. За даними опитувань 2024 року, частка поляків, які підтримують прийняття нових біженців, знизилася з 68% до 54%.

Це може бути пов'язано як із соціальною напругою, так і з економічними викликами, які виникли через збільшення кількості мігрантів.

Попри це, місцева влада Торуня докладає зусиль, щоб пом'якшити наслідки цих змін. У 2024 році було запущено програму «Шанс для всіх», яка спрямована на підтримку тих, хто не зміг отримати статус біженця, але потребує допомоги. Програма включає тимчасове житло, гуманітарну підтримку та доступ до мовних курсів.

Економічна інтеграція. Економічна інтеграція є одним із ключових викликів для українських біженців у Польщі. За даними на 2023 рік, 65% українських біженців у Польщі працевлаштовані, однак більшість

із них працює на низькооплачуваних посадах, які не відповідають їхній кваліфікації (Głuszek, 2023). Наприклад, багато інженерів, лікарів та педагогів вимушені працювати у сферах обслуговування, таких як прибирання або роздрібна торгівля.

У Торуні зберігається схожа ситуація. Лише 20% працевлаштованих біженців змогли знайти роботу за спеціальністю. Це зумовлено проблемами з визнанням українських дипломів та мовним бар'єром. Олексій П., викладач фізики з Києва, зазначає: «Я не зміг підтвердити свій диплом, тому зараз працюю в супермаркеті. Моя зарплата не дозволяє орендувати окрему квартиру, тому ми живемо у гуртожитку».

Проте є й позитивні кейси. У Торуні кілька українських підприємців змогли започаткувати власний бізнес. Наприклад, у 2024 році відкрився «Український смак» – кафе, яке стало популярним серед місцевих жителів завдяки традиційним стравам і дружній атмосфері. Співвласниця закладу Ганна Р. ділиться: «Ми хотіли створити простір, де люди могли б відчувати тепло української культури. Наш заклад також дає робочі місця для інших біженців».

Додатково місцева влада сприяє працевлаштуванню біженців через програми інтеграції. У 2023 році у Торуні запустили ініціативу «Робота для кожного», яка включає організацію ярмарків вакансій та безкоштовні курси підвищення кваліфікації. Завдяки цьому понад 150 біженців знайшли роботу в будівництві, освіті та ІТ-секторі.

Незважаючи на ці успіхи, економічна інтеграція залишається проблемною через нестабільність робочих місць і обмеження доступу до висококваліфікованих позицій. Також варто зазначити, що деякі роботодавці уникають офіційного працевлаштування біженців через складність оформлення документів.

Культурна адаптація. Культурна адаптація українських біженців у Торуні відбувається на різних рівнях – від міжособистісного спілкування до організації масштабних культурних заходів.

Одним із ключових елементів адаптації є інтеграція через мову. Хоча багато біженців вже володіють основами польської, мовний бар'єр залишається значною перешкодою для глибшого занурення у суспільство. У 2024 році в Торуні було організовано понад 20 мовних курсів, на які записалося близько 600 осіб. Олена С., учасниця одного з курсів, зазначила: «Після трьох місяців навчання я почала краще розуміти місцевих жителів і навіть подружилася з сусідкою-полькою».

Культурні заходи також сприяють адаптації та збереженню національної ідентичності. Наприклад, фестиваль «Українська весна» у 2024 році зібрав понад 200 учасників і став майданчиком для обміну культурними традиціями між українцями та поляками. На фестивалі проводили майстер-класи з вишивки, готували традиційні страви та організовували концерти української музики. Один із відвідувачів, Ян К., житель Торуня, зазначив: «Це був чудовий шанс краще зрозуміти

українську культуру та історію. Такі заходи допомагають збудувати мости між нашими народами».

Водночас частина біженців стикається з культурним шоком через відмінності у звичаях та нормах. Наприклад, Олександр М. із Дніпра розповів: «Мені було незвично, що тут дуже цінується пунктуальність. На роботі навіть кілька хвилинне запізнення вважається великим порушенням».

Проте багато біженців з часом переймають ці норми, що сприяє їхній інтеграції.

Культурна адаптація також включає участь у місцевих традиціях. У 2023 році понад 50 українських сімей долучилися до святкування польського Різдва, організованого у спільному форматі в одній із церков Торуня. Це дало змогу не лише відчувати гостинність місцевих, а й продемонструвати відкритість до нових традицій.

Однак не всі аспекти культурної адаптації є простими. Деякі біженці відзначають упереджене ставлення з боку частини місцевого населення, яке вважає їх «тимчасовими гостями». Це може створювати відчуття ізоляції.

Крім того, обмежені можливості для взаємодії з місцевими жителями поза формальними заходами ускладнюють побудову довготривалих зв'язків.

Попри ці виклики, культурна адаптація українців у Торуні демонструє, що інтеграція через взаємне збагачення культур є важливим шляхом до побудови гармонійного суспільства.

Довіра та взаємодія. Довіра є основним елементом соціокультурного капіталу, що впливає на якість взаємодії між біженцями та приймаючим суспільством. У Торуні рівень довіри до місцевих організацій і волонтерів залишається високим. Наприклад, 78% опитаних біженців зазначили, що вони відчують підтримку з боку польських сусідів. Дарія Л., яка приїхала з

Одеси, поділилася: «Мої сусіди допомогли нам із меблями, коли ми зняли квартиру. Вони навіть запросили нас на вечерю, щоб познайомитися ближче».

Волонтерські ініціативи також сприяють зміцненню довіри. У 2024 році «Торунський центр допомоги» організував понад 15 інформаційних зустрічей, де біженці могли отримати юридичну та соціальну консультацію.

Олена К., учасниця однієї з таких зустрічей, зазначила: «Після консультації я зрозуміла, як правильно подати документи для отримання соціальної допомоги. Це зняло багато стресу».

На рівні взаємодії між біженцями довіра також відіграє ключову роль.

Наприклад, через групу «Українці в Торуні» багато людей знаходять житло, роботу або потрібні контакти. Так, у жовтні 2024 року члени групи організували збір коштів для оплати лікування одного

з біженців, що зібрав понад 10 тисяч злотих. Цей приклад свідчить про солідарність і взаємодопомогу серед української громади.

Проте довіра не завжди поширюється на офіційні інституції. Частина біженців скаржиться на бюрократію та нестачу інформації. Олександр М. із Харкова розповів: «Я звертався до місцевого офісу соціальної допомоги, але мені не могли пояснити процедуру оформлення пільг. В результаті я втратив кілька місяців».

Ще однією перешкодою є упередження з боку частини польського населення. Наприклад, деякі біженці зазначають, що вони стикалися з недовірою на робочих місцях або під час пошуку житла. Це підкреслює необхідність посилення комунікації між спільнотами для подолання бар'єрів.

Попри ці виклики, у Торуні є багато прикладів успішної взаємодії.

Однією з найвідоміших ініціатив є програма «Разом сильніші», яка об'єднує українців і поляків для спільних культурних і волонтерських проєктів. Наприклад, у 2023 році в рамках цієї програми було створено понад 30 ініціатив, включаючи екологічні акції, спільні прибирання міських парків та організацію ярмарків.

Довіра та взаємодія між біженцями й приймаючим суспільством є динамічним процесом, який потребує підтримки. Локальні ініціативи, спрямовані на створення відкритих платформ для діалогу, можуть стати ключем до зміцнення соціальної інтеграції.

Норми та самоорганізація. Українські біженці в Торуні поступово адаптують свої звички та поведінку до норм польського суспільства, що сприяє їхній інтеграції. Одним із прикладів є пунктуальність, яка є важливою складовою польської культури. Олена С., яка приїхала з Києва, розповіла: «У Польщі запізнення навіть на кілька хвилин сприймається негативно. Я навчилася приходити раніше, і це допомогло мені в роботі».

Самоорганізація біженців є важливим механізмом для вирішення спільних проблем. Наприклад, у 2023 році через групу «Українці в Торуні» було організовано понад 20 волонтерських ініціатив, таких як збір одягу для новоприбулих або допомога з переїздом. Також популярною стала практика обміну послугами: одна сім'я допомагає з ремонтом, а інша натомість надає транспорт для перевезення меблів.

Культурні заходи також є прикладом самоорганізації. У грудні 2024 року українська громада провела святкування Дня Святого Миколая, де зібралося понад 150 дітей. Захід включав майстер-класи, конкурси та благодійний збір коштів для підтримки сімей, які опинилися в складних обставинах. Організаторка заходу Наталія Г. зазначила: «Ми хотіли створити атмосферу свята для дітей і водночас підтримати одне одного».

Навчальні ініціативи також демонструють високий рівень самоорганізації. Наприклад, у 2024 році волонтерська група організувала серію воркшопів із фінансової грамотності, які відвідало понад 100 осіб.

Учасниця одного з таких занять, Надія К., поділилася: «Ці воркшопи дали мені впевненість у тому, що я зможу правильно розпоряджатися коштами й навіть почати власний бізнес».

Окрім того, самоорганізація проявляється в створенні освітніх груп для дітей. У 2023 році українські вчителі, які перебувають у Торуні, ініціювали проведення додаткових уроків з української мови для дітей. Це дозволяє не тільки зберегти зв'язок із рідною культурою, а й підвищити впевненість дітей у своїх знаннях.

Попри це, деякі аспекти самоорганізації залишаються викликом. Наприклад, нестача координації між групами біженців іноді призводить до дублювання зусиль або нерівномірного розподілу ресурсів. Олександр П., один із активістів, зазначив: «Було б ефективніше, якби всі групи працювали разом, а не кожен окремо».

Загалом, самоорганізація та адаптація до місцевих норм є ключовими елементами інтеграції, які допомагають біженцям не тільки вирішувати поточні проблеми, а й зміцнювати спільноту.

Висновки. Аналіз соціокультурного капіталу українських біженців у місті Торунь демонструє, що інтеграція є багатограним і динамічним процесом, який залежить від взаємодії багатьох факторів.

По-перше, соціальні мережі відіграють вирішальну роль у створенні середовища підтримки для біженців. Через такі платформи, як група «Українці в Торуні», люди отримують доступ до життєво важливої інформації, допомоги та контактів. Цей елемент соціокультурного капіталу допомагає адаптуватися до нових умов і знижує рівень стресу.

По-друге, доступ до ресурсів і підтримки значно полегшує інтеграцію, але водночас виявляє нерівності у можливостях. Перевантажені соціальні системи, обмежена кількість житла та недостатня координація зусиль залишаються головними викликами для міста.

По-третє, довіра й взаємодія між біженцями та місцевими жителями є ключовими аспектами успішної інтеграції. Проте існують випадки упередженого ставлення та труднощі в спілкуванні, які вимагають подальшої роботи для зміцнення міжкультурного діалогу.

По-четверте, самоорганізація біженців демонструє їхню здатність вирішувати спільні проблеми й зберігати культурну ідентичність. Водночас недоліки в координації зусиль підкреслюють потребу в єдиній структурі для підтримки таких ініціатив.

Нарешті, культурна адаптація відбувається через мову, взаємне збагачення традицій та участь у місцевих заходах. Однак відчуття ізоляції й упередження залишаються бар'єрами на цьому шляху.

Попри труднощі, досвід українських біженців у Торуні є прикладом того, як соціокультурний капітал може сприяти створенню гармонійного багатокультурного середовища. Місцеві ініціативи, підтримка громади та активність самих біженців є важливими кроками на шляху до успішної інтеграції.

Список використаної літератури

1. Bourdieu, Pierre. 1986. "The Forms of Capital". Pp. 241–258 in Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, edited by J. G. Richardson. New York: Greenwood Press.
2. Putnam, R. D. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of
3. American Community. [Електронний документ]. Режим доступу: <https://archive.org/details/bowlingalone00robe>
4. The Challenges of Integrating Ukrainian Economic Migrants and Refugees in Poland»: [Електронний документ]. Режим доступу: intereconomics.eu
5. "Poles and Ukrainians – the challenges of integrating refugees": [Електронний документ]. Режим доступу: pie.net.pl
6. Матеріали з відкритого чату «Українці в Торуні» та інтерв'ю учасників: [Електронний документ]. Режим доступу: Telegram-чат: https://t.me/ukrainians_in_torun

Barzenkova-Myasnikova L. V., Khrustalev F. S. The role of sociocultural capital in the process of adaptation of Ukrainian refugees in Poland (on the example of Toruń)

The article is devoted to the analysis of the socio-cultural capital of Ukrainian refugees in the Polish city of Toruń. It is noted that the integration of Ukrainian war migrants into the Polish social environment is a multifaceted and dynamic process that depends on the interaction of many factors.

Examples demonstrate how the components of the socio-cultural capital of refugees operate in the specific social environment of the city of Toruń.

First, social networks play a crucial role in creating a supportive environment for refugees. Through platforms such as the «Ukrainians in Toruń» group, people gain access to vital information, assistance, and contacts. This element of socio-cultural capital helps to adapt to new conditions and reduces stress levels.

Second, access to resources and support greatly facilitates integration, but at the same time reveals inequalities in opportunities. Overburdened social systems, limited housing, and insufficient coordination of efforts remain the main challenges for the city.

Third, trust and interaction between refugees and local residents are key aspects of successful integration. However, there are cases of prejudice and communication difficulties that require further work to strengthen intercultural dialogue.

Fourth, the self-organization of refugees demonstrates their ability to solve common problems and preserve cultural identity.

At the same time, shortcomings in coordination of efforts highlight the need for a single structure to support such initiatives. Finally, cultural adaptation occurs through language, mutual enrichment of traditions and participation in local events. However, feelings of isolation and prejudice remain barriers on this path. It is concluded that despite the difficulties, the experience of Ukrainian refugees in Toruń is an example of how socio-cultural capital can contribute to the creation of a harmonious multicultural environment.

Local initiatives, community support and the activism of the refugees themselves are important steps on the way to successful integration.

Key words: Ukrainian refugees, Poland, city of Toruń, socio-cultural capital, cultural adaptation, self-organization of refugees, social networks.